

את הקרקעות של הלווה אחרי שהלוואה התפרסמה, הם הפסידו לעצמם שלא חקרו בדבר ולא דאגו שישאר קרקע ביד הלווה עבור פרעון החוב, מה שאין כן שטר שאין בו עדים שאינו מתפרסם, ודינו כמלוה על פה⁽¹⁰⁾.

ערב היוצא לאחר חיתום שטרות, שתחת חתימת העדים בשטר ההלוואה, כתב הערב: אני פלוני בן פלוני ערב ללווה.

באופן זה **גובה המלוה מנכסים בני חורין** של הערב, שהואיל ולא חתמו העדים על הערבות, דין הערבות כמלוה על פה.

מעשה ובא לפני רבי ישמעאל ערב שכתב ערבותו אחרי חתימת העדים, ואמר רבי ישמעאל: **גובה המלוה מנכסים בני חורין** של הערב, כמו ששנינו לעיל.

אמר לו בן ננס לרבי ישמעאל: **אינו גובה לא מנכסים משועבדים ולא מנכסים בני חורין**, שלדעת בן ננס כל מי שנעשה ערב

"אחריות נכסים", היינו שלא כתוב בו ששיעבד הלווה את קרקעותיו למלוה לפרעון החוב, **גובה המלוה את חובו מנכסים משועבדים**⁽⁸⁾ אפילו מן הקרקעות שמכרם הלווה לאחר שנכתב השטר, שכן ההלכה היא ש"אחריות טעות סופר הוא" היינו שהסופר הוא שטעה ולא כתב אחריות בשטר, הלכך דינו כאילו נכתב בו הלשון "משועבדים".

המלוה את חברו **על ידי עדים** בלא שטר, **גובין מנכסים בני חורין**, שהם בידי הלווה, אבל לא מנכסים משועבדים.

הוציא עליו המלווה שטר עם כתב ידו של הלווה, בלא חתימת עדים, **שהוא חייב לו מעות**, **גובה המלוה מנכסים בני חורין**⁽⁹⁾.

שאינו גובה מנכסים משועבדים, אלא רק באופן שההלוואה כתובה בשטר החתום בעדים, שעל ידי השטר והעדים יחד מתפרסם הדבר, ומשום כך משתעבדים הנכסים לפרעון החוב, כי הלקוחות שקונים

אבל אם אמר "תנו" - בוודאי לא התכוון לפרוע בעצמו לאחר מכן, אלא סמך עליהם שיעשו זאת.

8. הרשב"ם והב"ח מפרשים: נכסים מכורים, ונקראים "משועבדים" לפי שמשועבדים הם ללקוחות. והבית יוסף והסמ"ע מפרשים, שנקראים "משועבדים" לפי שאף על פי שהם ברשות הלקוחות, משועבדים הם לבעל חוב.

9. יש מדייקים מלשון משנתנו "הוציא עליו כתב ידו" - שאם כתב לו הלווה בכתב ידו: אני פלוני בן פלוני חייב לפלוני בן פלוני כך וכך, אפילו לא חתם למטה את שמו, הרי הוא גובה

מנכסים בני חורין. עיין טור סימן סט.

10. הר"י בתוספות [כתובות כא א ד"ה הוציא], והבעל המאור בסוגייתנו סוברים שאינו יכול לטעון פרוע על שטר בכתב ידו שנמצא ביד המלוה.

אבל הר"ף פסק, שאמנם אינו נאמן לטעון על שטר בכתב ידו "להד"ם" [לא היו דברים מעולם], אבל נאמן לטעון שהוא פרוע, כי רק בשטר החתום בעדים שגובה בו ממשועבדים יכול המלוה לומר לו: אם פרעת לי מה עושה שטרך בידי. וכן פסק הרמב"ם [מלוה ולוה יא ג]: שאם טוען פרעתי, נשבע היסט ונפטר מהחוב.

וכך גם הדין בערב החותם לאחר שכבר נחתם שטר ההלוואה – שפטור כיון שכבר הילוה המלווה ללווה גם בלא הערב.

אלא איזה הוא ערב שהוא חייב לשלם?

אם אמר הערב למלוה לפני ההלוואה: **”הלווה ואני נותן לך”** הרי זה ערב שהוא חייב לשלם, **שכן על סמך אמונתו הלווה, שמפני שהאמין לערב וסמך על אחריותו הילוה ללווה.**

אבל רבי ישמעאל חולק על בן ננס אף בחונק, כי לדעתו, אפילו מי שנעשה ערב לאחר ההלוואה, ערב הוא, ומשתעבד למלוה. אלא שאם נעשה ערב לאחר ההלוואה אינו משתעבד אלא אם כן התחייב על ידי קנין, ואילו בשעת ההלוואה משתעבד הערב אפילו בלא קנין.

ואמר רבי ישמעאל: הרוצה שיחכים – לקנות חכמה ודעת ולחדד שכלו, יעסוק

אחרי שההלוואה ניתנה כבר, אין דינו כערב, כי המלוה לא הלוה ללווה על סמך אמונתו והבטחתו של הערב.

אמר לו רבי ישמעאל לכן ננס: למה אינו נחשב ערב ואינו גובה מערב זה אפילו מנכסים בני חורין?

אמר לו בן ננס לרבי ישמעאל: דוגמא לדבר, הרי אדם החונק את אחד בשוק, ותובעו בתוקף שישלם לו את חובו⁽¹¹⁾, ומצאו חבירו ואמר לו לתוקף ”הנח לו ואני אתן לך”, והניחו התוקף, אם יבוא התוקף לתבוע את החוב מן החבר שהבטיח לתת – פטור החבר מלתת לו.

ומדוע פטור? לפי שלא על אמונתו בו הלווה, כלומר, לא משום שסמך על זה הילוה לחבירו מתחילה, ולא בכך היה החוב תלוי, ולכן אינו יכול לתבוע ממנו לאחר מכן.

המלוה, כי הוא יכול למכור את כל קרקעותיו ולא להשאיר ברשותו קרקעות בני חורין ואז לא יהיה לו הפסד.

וברא”ש בכתובות [כא א] כתב, כי שטר שיש עליו עדים, כיון שיש לו קול, הלוה אינו שוכח לדורשו, מה שאין כן שטר בכתב ידו, פעמים ששוכח שמסר לו כתב ידו, ולכן הלוה יכול לטעון שהוא פרוע, והמלוה אינו יכול לטעון: אם פרעת מה עושה שטרך בידי.

11. כתב הנמוקי יוסף בשם גאון, שחונק הכוונה שמחזיק בבעל חוב שיפרעו, ועבר שמעון ואמר הניחהו ואני אתן, וכתב הנמוקי יוסף שמשמע מדבריו שלא מדובר בחונק ממש.

וביאר הרמב”ן במלחמות, כי מכך שבשטר בכתב ידו אינו גובה ממשועבדים – מוכח שאין לשטר קול, ולכן הלוה אינו מקפיד להשאירו אחר הפרעון אצל המלוה, אבל בשטר חוב שיש לו קול, אינו משאיר את השטר ביד המלוה, כי מחמת הקול יורד הערך של נכסיו.

הש”ך ביאר שהלוה חושש רק לקול שיוצא עליו שיש לו חוב עם שטר שגובים בו מנכסיו המשועבדים, שאז הקונים חוששים לקנות את קרקעותיו והם יורדים בערכם, אבל אינו חושש אם יוצא עליו קול שיש לו חוב עם שטר שאין גובים בו מנכסים משועבדים.

ובמגיד משנה [מלוה ולוה יד י] ביאר, שבשטר בכתב ידו שאינו גובה בו אלא רק מנכסים בני חורין, אינו חושש להשאירו ביד

מאי טעמא?

כיון שלדעת עולא: **שעבודא** דין שעבוד נכסי הלווה למלוה, שאף אם ימכרם או יתנם, יכול המלוה לגבות מהם את חובו – הוא דין **דאורייתא**, שנאמר [דברים כד יא]: "והאיש אשר אתה נשה בו יוציא אליך את העבוט החוצה" (13).

ואלא מה טעם אמרו חכמים: מלוה על פה אינו גובה אלא מנכסין בני חורין?

משום פסידא דלקוחות, כי במלוה על פה אין פרסום להלוואה, ושמה לא ידעו

בדיני ממונות, שאין לך מקצוע – פינה בתורה יותר מהן, מדיני ממונות בריבוי הלכות וסברות, והן כמעין הנובע של הבחנות שכליות ושיקול דעת⁽¹²⁾, והרוצה שיעסוק בדיני ממונות – ישמש את שמעון בן ננס וילמד אצלו.

גמרא:

אמר עולא: דבר תורה – מן התורה, אחד מלוה בשטר ואחד מלוה על פה – גובה מנכסים משועבדים.

שעבודא לאו דאורייתא שפריעת החוב אינה אלא מצוה, פשוט שבעל חוב יכול לפרוע בקרקע זיבורית, שהרי בכל מה שהוא פורע, הוא מקיים את מצוותו, ורק למאן דאמר שיש שעבוד על הנכסים, צריך פסוק "יוציא אליך העבוט" שרשאי לפרוע את חובו בזיבורית אף שכל קרקעותיו משועבדות לפרעון החוב. רבינו גרשום לומד שמקור הדין ששעבודא דאורייתא, נלמד מהפסוק [משלי כב ז]: "עבד לזה לאיש מלוה", שממנו לומדים שהלוה נעשה כעבד למלוה, וכאילו הכל שייך לו.

מהרשב"ם כאן משמע שלמאן דאמר שעבודא דאורייתא השעבוד חל אף על המטלטלין, שהרי הפסוק של "עבוט" נאמרה על מטלטלין, וכן כתבו הפני יהושע [כתובות פו א], והקצות החושן [לט א] בשם הרשב"א [סוף קידושין].

הקובץ שיעורים [אות תרסט] הוכיח מדברי התוספות שהם סוברים שמן התורה אין שעבוד על מטלטלין, וכן משמע בריטב"א קדושין [יג ב], וברשב"ם לעיל [קכח א ד"ה ור"נ].

לדעת היד רמה, הוא מחלוקת עולא ורבה אם השעבוד חל מהתורה גם על מטלטלין.

12. כתב השם משמואל [משפטים, תרע"ג - בשם אביו], דהנה להכיר בין טוב לרע, אין זה כל כך רבותא, דכל מי שאין עיניו טרוטות רואה ויודע ומבין, אבל להכיר בין טוב לטוב זה רבותא יותר. ועל כן דיני ממונות ששניהם ממון ישראל ובא מסטרא דקדושה אלא שזה שייך לזה וזה לזה, היכר זה הוא רבותא יותר, והוא בגדר חכמה שמוציאה לאור דברים נעלמים. ועל כן הרוצה שיחכים יעסוק בדיני ממונות. ועיין עוד בתפארת ישראל [אות פד].

13. כך פירש הרשב"ם, שהמקור לדין שעבודא דאורייתא, הוא מהפסוק "והאיש אשר אתה נשה בו יוציא אליך את העבוט החוצה", והקשה התוספות, שהפסוק מדבר בגובה מהלוה עצמו, וממנו עצמו ודאי גובה, אם כן מה הראיה מהפסוק לשעבוד נכסים, שגובה אף מלקוחות. וביד רמ"ה פירש שלומדים מכך שהלוה מחוייב לתת משכון למלוה, ואין אומרים שהלוה עצמו ימכור את נכסיו ויפרע, משמע ששעבודא דאורייתא.

ובאבי עזרי [מלוה ולוה יט ד] כתב לבאר על פי הריטב"א בקדושין שכתב, שלמאן דאמר

דאפסידו אנפשייהו, הם אלו שהפסידו לעצמם.

ורבה אמר: דבר תורה — מן התורה, אחד מלוח בשטר ואחד מלוח על פה — אינו גובה אלא מנכסים בני חורין.

מאי טעמא?

שעבודא דין שעבוד נכסי הלווה למלווה, לאו דאורייתא — אינו מן התורה⁽¹⁴⁾,

הלקוחות ויקנו מן הלווה נכסים, ויפסידו כשיגבם המלווה בחובו.

ומקשינן: אי הכי, מלוח בשטר נמי היה להם לחכמים לתקן שהמלווה לא יגבה מנכסי הלווה כדי שלא יפסידו הלקוחות.

ומתצינן: התם במלווה בשטר ועדים חתומים על השטר, יש פרסום להלוואה, ואם קנו הלקוחות מהלווה ולא השאירו בידו נכסים לפרעון ההלוואה, אינהו נינהו

מקצת קנין בנכסים, ואילו רבה סובר שעבודא לאו דאורייתא כיון שסובר שלא שייך קנין לחצאין, ולכן לא יועיל אפילו אם ישעבד בפירושו. וכן כתב התוספות בסוגייתינו [ד"ה דבר תורה].

בכתב וחותרם לרעק"א [סימן טז] הקשה מהמבואר בבבא קמא [קד ב] שגם למאן דאמר שעבודא לאו דאורייתא, אם עמד בדין וחייבו אותו, מודה הוא דשעבודא דאורייתא. ויש שתירצו על פי המבואר בנתיבות [שדמ א] שבגביית בית דין לא צריך מעשה קנין אלא הקנין חל כבר בעצם פסק הדין, לכן אף למאן דאמר שעבודא לאו דאורייתא, אמנם אינו יכול לעשות מעשה קנין לחצאין, אבל בפסק דין, שהקנין חל בלא מעשה, אלא בעצם פסק הדין שזיכו את הזכאי בזכות ממון בנכסי החייב, בזה מודה ששעבודא דאורייתא.

הקצות החושן [לט א] כתב וז"ל: ונראה, דאפילו מאן דאמר שעבודא דאורייתא גם כן סבירא ליה דאין אדם יכול לשעבד נכסיו, ומשום דאין הקנאה לחצאין. והא דנכסיו משועבדים, לאו מחמת הלווה הוא, לפי שאין שעבוד הלווה מועיל כלל, אלא כיון דשעבודא דאורייתא - ממילא נכסיו משועבדים. דהא אפילו בנוקין ופדיון הבן, דהוא בלי מתחייב כלל, ואפילו הכי התורה שעבדם, ובוה לא שייך אין קנין לחצאין,

המקנה בקידושין [יג ב] כתב, כי אף אם לומדים שעבודא דאורייתא מהפסוק של "עבוט", מכל מקום המטלטלים אינם משתעבדים מן התורה, ולא מפני שלא שייך שעבוד על המטלטלין, אלא מפני ששעבוד נכסים הוא מדין ערבות, ואין ערבות אלא כמה שהמלווה סומך עליו דעתו, ולכן במקום שהמלווה יסמוך דעתו על מטלטלין, יחול שעבוד על המטלטלין, ומשום כך שייך ללמוד שעבוד מהפסוק של "עבוט" המדבר במטלטלין, כיון ששם השעבוד נעשה מדעתו גם על המטלטלין.

החזו"א [אהע"ז למסכת קידושין ריש עשרה יוחסין] כתב, שהשעבוד למאן דאמר שעבודא דאורייתא, אינו שעבוד דממילא, אלא הקנאה והשתעבדות של הלווה, שאנו אומדים את דעתו של המלווה שאינו רוצה להלוות אלא אם כן הלווה ישתעבד ויקנה קנין שעבוד בנכסיו, ועצם ההלוואה היא מעשה הקנין לשעבוד. אמנם כל זה רק בשעבוד של הלוואה, אבל במלווה הכתובה בתורה [כלומר: חוב שהתורה חייבה אותו], השעבוד חל ממילא מדין תורה.

14. הריטב"א בקידושין [יג ב ד"ה אמר רב יהודה] ביאר ששעבוד נכסים אינו רק זכות גבייה אלא הוא מקצת קנין בנכסים, ועולא סובר ששעבודא דאורייתא, כיון שסובר שייך שיחול

והפסוק "יציא אליך העבוט" מדבר במשכנו בזמן הפרעון, ולא בזמן ההלוואה⁽¹⁵⁾.

ומה טעם אמרו חכמים: גבי מלוה בשטר שהמלוה גובה מנכסים משועבדים של הלוה?

כדי שלא תנעול דלת בפני לוי, שאם לא יוכלו המלווים להבטיח את פרעון חובם, לא ירצו להלוות, ולכן שעבדו להם חכמים את נכסי הלוה, שאף אם ימכרם או יתנם יוכל המלוה לגבות אותם בחובו.

ומקשינן: **אי הכי, מלוה על פה נמי היו צריכים חכמים לשעבד את נכסי הלוה למלוה,** כדי שלא תנעול דלת בפני לוי.

ומתצינן: **התם במלוה על פה לית ליה קלא** — אין לו פרסום, ואם ישעבדו חכמים את נכסי הלוה למלוה, יפסידו הלקוחות שלא ידעו להזהר מלקנות את נכסי הלוה. מה שאין כן במלוה בשטר שיש פרסום להלוואה, ואם קנו הלקוחות מהלוה ולא השאירו בידו נכסים לפרעון ההלוואה, הם הפסידו לעצמם.

ומקשינן: **ומי אמר רבה הכי שדין שעבוד**

נכסי הלוה למלוה אינו דין דאורייתא? והא לעיל [קכד ב] הובא, ששלחו הלכה מארץ ישראל שהבכור מקבל פי שנים מן ההלוואה שירשו מאביהם, ועל זה **אמר רבה לבאר,** שרק אם **גבו קרקע** עבור החוב של ההלוואה — **יש לו לבכור בזה פי שנים.** אבל אם **גבו מן הלווה מעות** עבור החוב — **אין לו לבכור בזה פי שנים.**

והטעם שבגבו קרקע מקבל ממנו הבכור פי שנים, משום שהבכור אינו יורש חלק בכורה מממון שראוי האב לקבל לאחר מיתתו, אלא רק מממון שהיה ברשות האב בשעת מיתתו, והקרקע שגבו מהלווה עבור החוב, כבר מתחילת ההלוואה כשהאב עוד היה חי נשתעבדו לתשלום ההלוואה, והרי הם ברשות אביו.

משמע שמדין תורה חל שעבוד חוב על הקרקעות של הלווה.

וכי תימא: איפוך יש להפוך את השמועות, ולייחס את הדין **רבה לעולא ודעולא לרבה,** שלדעת רבה שעבוד נכסים היא מן התורה, ולדעת עולא היא אינה מן התורה. ובכך מתיישבים דברי רבה עם מה שאמר לעיל שמדין תורה משועבדים נכסי הלווה למלוה.

כיון דלאו מחמת הלוה הוא.

הרשב"א בגיטין [נ א] ורש"י בקידושין [יג ב] חולקים על הריטב"א והתוספות שהבאנו, והם סוברים שאם ישעבד עצמו בפירוש, יועיל אפילו למאן דאמר שעבודא לאו דאורייתא, ולא נחלקו אלא בשטר חוב שלא מפורש בו אחריות. המהרי"ט אלגזי בכורות [דף מה - אות סט ד"ה איך שיהיה] כתב לפרש את מחלוקת עולא ורבה שנחלקו אם שעבוד הוא קנין או דין

ערבות, וכן כתב היד רמה, ופירש, שלעולא הוא דין קנין, לכן אין הבדל בין מטלטלין לקרקעות ובין מלוה על פה למלוה בשטר, מה שאין כן רבה סובר שהשעבוד הוא מדין ערבות, ולכן הוא חל רק על הקרקעות, שעליהם סומך דעתו.

15. כך פירש הרשב"ם, והתוספות הקשה שאם הפסוק מדבר במשכנו שלא בשעת הלוואתו, כל שכן שיש ראיה ששעבודא דאורייתא.

לשיטתם שאם גבו קרקע בחוב, מקבל הבכור פי שנים, כיון שהקרקע היה משועבד לאביהם בחייו, אבל אם גבו מעות אף לשיטתם אינו מקבל פי שנים, כיון שהמעות לא היו ברשות האב בשעת מיתתו, והבכור אינו יורש חלק בכורה מממון שראוי האב לקבל לאחר מיתתו, אלא רק מממון שהיה ברשות האב בשעת מיתתו.

אבל וליה לא סבירא ליה, הוא עצמו לא סובר כן, שלדעתו, מן התורה קרקעות הלווה אינן משועבדות למלוה, ומשום כך לדעתו הבכור אינו נוטל פי שנים בהלוואת אביו בין אם גבו קרקע עבור החוב ובין אם גבו מעות.

אי אפשר לפרש כן כי **והא אמר עולא: דבר תורה** – מן התורה **בעל חוב דיניה דינו** שמשלם **בזבורת** בקרקע הכי גרועה, שנאמר [דברים כד יא]: **”והאיש אשר אתה נשה בו יוציא אליך את העבוט החוצה”** ומן הסתם הלווה מוציא את הגרוע שבחפציו, ומכאן למדו אף לקרקעות, שדי לו בזבורת,⁽¹⁶⁾ משמע שדעת עולא היא ששעבוד נכסים מן התורה⁽¹⁷⁾ ואין זה דעת רבה.

אלא **רבה** סובר ששעבוד נכסי הלווה אינה מן התורה, ומה שאמר לעיל, **רק טעמא דבני מערבא קאמר**, הוא רק בא לבאר את הטעם של בני ארץ ישראל שאמרו שהבכור יורש פי שנים בהלוואת אביו, וביאר את דבריהם

ליישב את קושית התוספות על פי מה שכתב הריטב”א [קדושין יג ב ד”ה אמר רב יהודה] שלמאן דאמר שעבודא לאו דאורייתא ופריעת בעל חוב הוא רק מדין מצוה, לא צריך פסוק שבעל חוב יכול לפרוע חובו בזבורת, כי פשוט שיכול לקיים את מצות פריעת חובו בכל דבר שירצה, ושוב אין כופין אותו לפרוע. ומכך שצריך פסוק לומר שיכול לפרוע בקרקע זיבורית, משמע ששעבודא דאורייתא.

ומה שכתבו התוספות שגם למאן דאמר שעבודא לאו דאורייתא, כיון שהוא גובה מהלוה עצמו, יכול הוא לגבות גם מהנכסים הנמצאים ברשותו. כתב הקצות החושן [לט א] לבאר, שהתוספות סוברים כשיטת הרמב”ן, שאף למאן דאמר שעבודא לאו דאורייתא, יורדים לנכסי הלוה מדין כפייה על המצוות. והנתיבות המשפט [לט ב] כתב, שהתוספות סוברים שגם למאן דאמר שעבודא לאו דאורייתא, יש שעבוד הגוף מדאורייתא, והיא זכות ממונית, אלא שמכח זכות זו אינו יכול לגבות אלא רק ממנו ולא מהנכסים שמכר.

רכינו גרשום מאור הגולה, מבאר לשיטתו, שלמאן דאמר שעבודא לאו דאורייתא, הכתוב **”עבד ליה לאיש מלוה”** אינו אלא אסמכתא בעלמא.

16. הקשה הרמב”ן מה הראיה מהפסוק, שיכול לתת קרקע זיבורית, הרי בפסוק מדובר שהוא נותן מטלטלין, וכל המטלטלין נחשבים מיטב, ותירץ, שלומדים מכך שהתורה חסה על הלוה, שכתוב [שם י]: **”לא תבא אל ביתו”**, ממילא מסתבר שדינו בקרקע הכי פחותה, דהיינו זיבורית, עוד תירץ, שבמשכון, שהמלוה אינו יכול למוכרו, אין מחשיבים את כל המטלטלים כמיטב.

17. התוספות הקשה, כיצד מוכח מכאן ששעבוד נכסים הוא מן התורה, אולי עולא סובר שהוא גובה רק מהלוה עצמו, ופשוט שהוא גובה גם מהקרקע שברשות הלוה וגם מן הסובין.

במשנת רבי אהרן [ב”ק ה ח] ובאבי עזרי [רביעאה מלוה ולוה יט ד, ובהשמטות] כתבו

רב ושמואל דאמרי תרוייהו: מלוה על פה — אינו גובה לא מן היורשין ולא מן הלקוחות אלא רק מנכסים בני חורין, שאינם ביד יורש או ביד לוקח.

מאי טעמא?

כי לדעתם שעבודא — דין שעבוד נכסי הלווה למלוה, לאו דאורייתא — אינו מן התורה.

ורק במלוה בשטר שיש פרסום להלוואה, שעבדו חכמים את נכסי הלווה, וגובה המלוה מנכסים משועבדים, כדי שלא תינעל דלת בפני לוויין⁽¹⁸⁾.

רבי יוחנן ורבי שמעון בן לקיש דאמרי תרוייהו: מלוה על פה — גובה המלוה את חובו בין מן היורשין ובין מן הלקוחות שקנו מן הלווה לאחר שלוה⁽¹⁹⁾.

מאי טעמא?

כי לדעתם שעבודא דאורייתא, ומן התורה בשעת ההלוואה נשתעבדו נכסי הלווה למלוה אף כשלווה בלא שטר ובלא פרסום.

ומקשינן לרב ושמואל: מיתיבי ממה

ששנינו: החופר בור ברשות הרבים ונפל עליו על חופר הבור שור וחרגו — פטור בעל השור, ולא עוד, אלא שאם מת השור — יורשי בעל הבור שמת חייבים לשלם דמי שור לבעליו.

כי החופר בור ברשות הרבים עשה מעשה אסור, והוא חייב באחריות נזקים שנגרמו על ידו לבהמות שנפלו לבור. ולכן אם נפל שם שור, בעל השור פטור משום שאין זו אשמתו, ובעל הבור חייב בתשלום עבור נזקי השור.

וחוב זה שחייב בעל הבור לשלם את דמי השור לבעליו, אינו חוב הכתוב בשטר, אלא הוא כמילוה על פה, ובכל זאת יורשיו צריכים לשלם את החוב, משמע שמילוה על פה גובה מן היורשים. וקשה על רב ושמואל הסוברים שאינו גובה חוב שבעל פה מן היורשים ומן הלקוחות.

אמר רבי אלעא אמר רב: מה ששנינו שירשי בעל הבור צריכים לשלם דמי שור לבעליו, מדובר בשעמד בעל הבור בדין ונתחייב בבית דין, ופסק של בית דין יש לו תוקף כשטר חוב גם אם לא נכתב בשטר, ובאופן זה מודים רב ושמואל שמשמעבדים נכסי החייב, וגובה אף מיורשי החייב

18. שאין קול להלוואה והוא לא יוכל לגבות מלקוחות, לכן לא הוצרכו חכמים לתקן לו שיוכל לגבות מהיורשים.

19. כל זה מן התורה, אבל מדרבנן אינו גובה אלא מן היורשים ולא מן הלקוחות. תוס' רא"ש [קדושין יג ב] ויד רמ"ה.

18. בתוספות שאלו, כיון שאף רב ושמואל מודים שמדברי סופרים מלוה בשטר גובה מן היורשים, מדוע לא תיקנו שיגבה מהם גם במלוה על פה, שהרי הטעם שאמרו לחלק בין מלוה בשטר למלוה על פה, שמלוה על פה אין לו קול ולא נזהרים הקונים מלקנות את הנכסים, אינו שייך כלל ביורשים. ותיצו, שלדעת רב ושמואל, כיון שהמלוה בעל פה אינו חושש לכך

ומלקוחותיו.

ומקשינן: כיצד אפשר להעמיד את הברייטא המזייבת את יורשי בעל הבור לשלם את חובו של בעל הבור, שמדובר בנתחייב בעל הבור בבית דין, והא הרגו קתני, בברייטא מדובר שבעל הבור מת מהשור שנפל עליו, ושוב אי אפשר להעמידו לדין.

אמר רב אדא בר אבהה: מה ששינינו שהשור הרגו, אין הכוונה שמת מיד, אלא **שעשאו** השור **טרפה**, שהשור פצעו באופן שמת מחמתם לאחר זמן, ועמד בדין קודם שיצאה נשמתו.

ומקשינן: והא אמר רב נחמן, **תני תנא** — התנא שנה: **מת וקברו** שהשור קבר אותו בתוך הבור בפליתו, ואם כן לא שייך לפרש שעמד בדין על הריגת השור.

ומתריצין: **התם** שם בברייטא ניתן לפרש שחייבוהו בית דין קודם שמת, כגון: **דיתבי דיני אפומא דבירא וחייבוהו**, שישבו הדיינים על פי הבור וחייבוהו קודם שיצאה נשמתו⁽²⁰⁾.

אמר רב פפא, הלכתא: מלוה על פה — גובה קעו-א מן היורשין ואינו גובה מן הלקוחות.

כי לדעת רב פפא דין שעבוד נכסים אינו מן התורה⁽¹⁾, ולכן רק גבי יורשים תיקנו חכמים שגובה מן היורשין — **כדי שלא תנעול דלת בפני לויין**.

ואינו גובה מן הלקוחות — כיון דלית ליה קלא, שאין קול למלוה על פה, וחששו חכמים להפסד הלקוחות שלא ידעו להזהר מלקנות את נכסי הלווה.

שינינו במשנה: **הוציא עליו כתב ידו שהוא חייב לו** — גובה מנכסים בני חורין וכו'.

בעא מיניה רבה בר נתן מרבי יוחנן: אם החזק כתב ידו של הלווה בבית דין, שהלווה מסר למלוה שטר ללא חתימת עדים אלא בכתב ידו שהוא חייב לו ממון, ובא הלוה לבית דין והודה בפניהם שהוא כתב ידו⁽²⁾, או שהעידו עדים שהוא כתב ידו⁽³⁾, וכתבו הבית דין "הנפק" — שבית דין בדקו את השטר וחקרו ועמדו על אמיתת

1. התוספות בקידושין [יג ב ד"ה רב פפא] הקשה, שבסוגייתנו אמר רב פפא ששעבודא לאו דאורייתא, ואילו בקידושין סובר ששעבודא דאורייתא, ותירץ, ששם מדובר במלוה הכתובה בתורה [כלומר: חוב שהתורה חייבה אותו], כגון, נזיקין וערכין וקרבן, מה שאין כן כאן מדובר במלוה על פה שאינו חוב שהתורה חייבה אותו, בזה הוא סובר ששעבודא לאו דאורייתא.

2. רשב"ם.

3. רבינו גרשום.

20. בתוספות כתבו שלפי זה החידוש במה שאמרו "מת וקברו" הוא, שאף שמיתתו היתה קרובה לבוא, מכל מקום אין אומרים שדנו אדם מת, אלא כל זמן שלא מת ממש הרי הוא נחשב כחי לענין הדין. ובריטב"א כתב, שכוודאי שהנפגע עצמו אינו מסוגל לעמוד בדין, אלא שבית דין ממנים עבורו נציג ["אנטלר"] על מנת שלא לגרום הפסד לצד השני. ומכאן ראייה שגם כאשר הבעל דין חולה ואינו מסוגל לעמוד לדין, אינו יכול להיפטר בכך, ומכריחים אותו למנות מורשה מטעמו.